

УДК 33 (477):005.963.1

DOI: 10.31359/2411-5584-2019-36-1-159

ШЕВЧЕНКО Л. С., доктор економічних наук, професор,
МАРЧЕНКО О. С., доктор економічних наук, професор,
ВОВК І. А., кандидат економічних наук, доцент,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків

МАЙБУТНЄ ПРОФЕСІЇ «ЕКОНОМІСТ»: НАУКОВА ДИСКУСІЯ В РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ПРАВО»

10 січня 2019 року

У дискусії взяли участь:

Л. С. Шевченко, д-р екон. наук, проф., завідувачка кафедри економічної теорії (модератор дискусії); О. С. Марченко, д-р екон. наук, проф.; І. А. Вовк, канд. екон. наук, доц.; К. Г. Губін, канд. екон. наук, доц.; О. О. Набатова, канд. екон. наук, доц.; О. В. Овсієнко, канд. екон. наук, доц. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого;

Г. І. Базецька, канд. екон. наук, доц. кафедри економіки підприємств міського господарства Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова;

О. О. Петраєв, канд. екон. наук, доц. кафедри міжнародної економіки та маркетингу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

А. С. Зубенко, студентка економічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Л. С. Шевченко, д-р екон. наук, проф. як модератор дискусії зазначила, що проблема майбутнього економічної професії є актуальною, важливою і цікавою. Державна служба статистики України, наприклад, стверджує, що в найближчі п'ять років такі професії, як продавець, менеджер, економіст, юрист і деякі інші «застарілі» професії будуть відмирати. Однак до топ-10

найбільш популярних в абітурієнтів спеціальностей у 2018 р. увійшла «Економіка». Чому так? Давайте спробуємо відповісти на це питання. А ще – сформувати своє бачення майбутнього професії «економіст»:

– До впливу яких світових трендів на ринку праці економістів ми маємо бути готовими?

– Що являють собою економічні професії найближчого майбутнього?

– Які компетентності повинні розвинути студенти-економісти сьогодні, аби відповідати вимогам ринку праці завтра?

Отже, пропонуємо ознайомитися з думками учасників круглого столу.

Л. С. Шевченко, д-р екон. наук, проф.: Щойно оприлюднено Каталог (Атлас) професій, які будуть актуальними найближчими роками¹. Читаємо: до 2020 р. на ринок праці вийдуть *тренд-вотчери*, але попит на них тільки формується.

Що ж ми знаємо про тренд-вотчерів? Тренд-вотчер (trend watcher) – це фахівець-консультант або аналітик, який відстежує нові тенденції у різних сферах суспільного життя – економіці, політиці, культурі тощо на замовлення клієнтів. Такі дослідження можуть здійснюватися у рамках SWOT-аналізу, PEST-аналізу, SPACE-аналізу. Вони вкрай потрібні в стратегічному плануванні та управлінні для прийняття обґрунтованих управлінських рішень та забезпечення бізнесу від ризиків. Очікується, що з часом уміння виявляти тенденції розвитку суспільства стане однією з базових компетентностей керівника організації. Поки ж такі послуги надають на замовлення клієнтів консалтингові фірми та різні аналітичні центри (агенції).

Є й інше, більш вузьке, розуміння змісту професії тренд-вотчер. Його вважають фахівцем у галузі маркетингу й реклами, дослідження споживачів, їх потреб і поведінки на ринку. Тренд-вотчер використовує дані маркетингових досліджень, галузеві та організаційні бази даних, інформацію із ЗМІ, Інтернет-ресурси, безпосередньо спілкується зі споживачами. Отримані відомості потім залучаються до планування рекламної кампанії, розробки нових продуктів і послуг. Робота тренд-вотчера особливо затребувана компаніями, які виходять на новий ринок, планують ребрендинг або шукають ефективні способи комунікації зі споживачами.

Зверну увагу, що в Атласі нових професій тренд-вотчер фактично ототожнюється з форсайтером. На мій погляд, це не зовсім правильно. Форсайтери формують образ майбутнього, зазираючи в нього на 25–50 років, і пропонують шляхи досягнення бажаного майбутнього. Тренд-вотчери концентруються

¹ Каталог (Атлас) професій. URL: <http://profatlas.com.ua/catalog/?fbclid=IwAR2-BMyG6umNiL-hEckf4BMt74FCVv71rckjyLxcDKfbi7aqbly4WxN5tS2U>.

переважно на сучасних тенденціях розвитку економіки й бізнесу. Хоча робити висновки щодо майбутнього їм теж ніхто не забороняє.

Л. С. Шевченко, д-р екон. наук, проф.: Продовжу. Людей завжди цікавило їх майбутнє. Не вміючи пояснити його з наукових позицій, вони звертали-ся до астрологів, хіромантів, провісників. А до кого має йти підприємець, який хоче одержати об'єктивні оцінки розвитку країни, регіону або галузі на тривалу перспективу, усвідомити можливості власного бізнесу? У більшості випадків відповіді на такі питання дає прогнозування. Утім, зовсім інші можливості для оцінок майбутнього відкривають форсайт-дослідження і професіонали, яких називають *форсайтерами*.

Форсайт (з англ. *foresight* – погляд у майбутнє, передбачення) як професійна діяльність – це процес систематичного пошуку й виявлення пріоритетних напрямів технологічного, економічного й соціального розвитку, які за умови інвестування та організаційної підтримки зможуть у довгостроковій перспективі істотно впливати на розвиток суспільства, країни, регіону, галузі або корпорації. У Кембриджському словнику англійської мови *foresight* визначено як уміння правильно судити, що буде в майбутньому, і планувати свої дії на основі цих знань.

Форсайтери «пишуть» картину майбутнього на 25–50 років наперед. В одній із популярних статей я прочитала: це «професія для тих, хто бачить майбутнє». Для цього: 1) аналізують поточні дані з використанням методів економічної статистики та економетрії; 2) проводять опитування експертів із залученням комунікативних методик: утворенням фокус-груп, панелей експертів або експертних комісій тощо. Головне – аби експерти (а їх інколи декілька тисяч) були зацікавлені у розв'язанні проблем, що досліджуються. Виняткова увага приділяється багатокритеріальному аналізу, побудові дорожніх карт і особливо – сценарному плануванню. Спільна думка багатьох експертів із використанням методів наукового аналізу і прогнозування та побудовою сценаріїв розвитку досліджуваного об'єкта може бути набагато вагомішою за рекомендації прогнозистів.

Історія форсайту в Україні коротка і не дуже вдала. На державному рівні форсайт-дослідження професійно намагалися використати двічі – для розробки: 1) «Державної програми прогнозування науково-технологічного та інформаційно-технологічного розвитку на 2004–2006 рр.», але фінансування Програми у 2006 р. було призупинене; 2) «Державної програми прогнозування науково-технологічного розвитку на 2008–2012 роки», однак рішенням КМУ № 704 від 22 червня 2011 р. програму було відмінено з причин реструктуризації уряду і жорстких заходів економії. І тільки в червні 2011 р.

на базі НТУУ «КПІ» створено національний Центр передбачення (Форсайт-центр). У 2015 р. його науковцями розроблено «Форсайт економіки України: середньостроковий (2015–2020 роки) і довгостроковий (2020–2030 роки) часові горизонти». Початок професійним форсайт-дослідженням було покладено. Відповідно можна очікувати й зростання попиту на форсайтерів. Актуальною ця професія стане до 2030 року.

Де може працювати економіст-форсайтер? По-перше, в консалтингових компаніях або аналітичних центрах, моделюючи майбутнє для клієнтів. Потенційними замовниками форсайт-досліджень в Україні є:

- Уряд та галузеві міністерства – для розробки стратегій розвитку економіки країни та механізмів їх реалізації – економічної політики, довгострокових програм і планів з урахуванням усіх можливих ризиків і світових трендів; у тому числі для прогнозування ринків праці та ринків освітніх послуг (відкриття нових освітніх програм і закриття старих, неперспективних);
- великі корпорації – для розробки стратегій розвитку бізнес-організацій;
- стартапи, для яких важливо зрозуміти сценарії розвитку проєктів, розробити стратегію, сформувати команду та визначити управлінські функції.

По-друге, в бізнес-організаціях. У західних країнах у штаті багатьох великих фірм запроваджено посаду організаційних форсайтерів. Їх завдання – не просто передбачати, а формувати бажане майбутнє організації або її окремих підрозділів з метою виживання у нестабільному середовищі. Організаційних форсайтерів називають по-різному: форсайт-менеджер, форсайт-консультант, організаційний прогнозист (провісник), планувальник, аналітик, стратег і навіть «футурист». Особливої актуальності для бізнесу набуває стратегічний форсайт. Для його кращого розуміння рекомендую книгу-керівництво «Thinking about the Future» за редакцією Andy Hines та Peter Bishop.

Чи потрібні економісту-форсайтеру якісь спеціальні знання? Так, окрім базових економічних і управлінських знань, слід розумітися на теорії ймовірностей, статистиці, математичному моделюванні, прогнозуванні, сценарному плануванні, експертних та аналітичних технологіях, комп'ютерних програмах та іншому.

Чи потрібні якісь особливі пізнавальні здібності? Так, для передбачення майбутнього важливим є розвиток уяви, логіки та індукції. А ще сучасні навички, яких роботодавці очікують від працівників майбутнього: системне й критичне мислення, вміння міркувати, виявляти слабкі й сильні сторони в альтернативних рішеннях і підходах до розв'язання завдань, працювати з великими обсягами інформації та ін.

Форсайт змінює мислення і форсайтерів, і тих, хто замовляє форсайт-дослідження, а потім реалізує їх результати на практиці. Зверніть увагу на те,

з чого починається дослідження українських науковців «Форсайт економіки України»: «Хто бачить майбутнє, той перемагає» (Лі Куан Ю).

О. С. Марченко, д-р екон. наук, проф.: Дискусія щодо перспектив професії економіста є дуже цікавою. Дійсно, зараз, коли «економіка фабричних труб» трансформується у інформаційну, що спирається на знання та продукує знаннємісткі продукти, професії індустріальної епохи або зникають, або набувають нового змісту відповідно до сучасних вимог.

Але є така професія, яка була, є і завжди буде затребуваною – це професія **консультанта**. На мою думку, першим консультантом була людина, яка ще у первісному суспільстві спробувала якийсь плід та розповіла іншим, що його можна вживати. Це ж і була консультація, що спиралася на власний досвід. А далі це знання поширювалося у межах первісної спільноти і з інноваційного перетворювалося на рутинне. Однак завжди знаходилися люди, які продукували та поширювали нові ідеї та знання. А чим зараз займаються учасники електронних спільнот? Тим самим: обміном знань, досвідом, обговоренням ідей, новацій, засобів розв'язання певних проблем, наданням порад тощо – тобто консультуванням.

Але є люди, які займаються консультуванням професіонально, і ця професія стає дедалі більш різноманітною за її видами та напрямками. Як визначають відомі американські консультанти Б. Нельсон і П. Економі, дуже багато хто вважає, що консультанти – це головним чином вузьке коло людей, які працюють у таких консалтингових компаніях, як Price Waterhouse, KPMG, Bain & Co та ін. Це не так. Насправді світ консалтингу набагато ширше. Консультантом насправді є будь-яка людина, якій платять за те, що вона надає у чийсь розпорядження свої професійні знання у вигляді консультацій з того чи іншого питання. Коло подібних питань є дуже широким.

Крім того, професія консультанта є дедалі більш затребуваною та високооцінюваною суспільством, оскільки, як підкреслював класик консалтингу Г. Емерсон, весь гігантський прогрес, свідками якого ми є, виявився можливим лише завдяки компетентним порадам. Змінюються зміст, інструменти, методи, заходи та технології консультування, а його роль як каналу поширення знань та інформації, необхідних для ефективної господарської діяльності, тільки зростає, що обумовлено формуванням та розвитком нової економіки знань.

Одним із видів професійного консультування є **бізнес-консалтинг** – урегульована контрактом підприємницька діяльність фахівців із різних галузей знань із надання професійної допомоги суб'єктам господарювання у розв'язанні проблем ведення бізнесу з метою підвищення його ефективності та отримання прибутку. Головне завдання (призначення) бізнес-консалтингу – це забез-

печення ефективності та конкурентоспроможності суб'єктів господарювання шляхом упровадження досягнень науки та практики, професійних знань та інформації у підприємницьку діяльність.

Бізнес-консалтинг – це одночасно професійна діяльність та інтелектуальний бізнес професіоналів. Його головним ресурсом, конкурентною перевагою та обмежуючим чинником є знання та досвід консультантів, які повинні бути: 1) професіоналами у предметній сфері консалтингової діяльності, володіти знаннями принципів, заходів та методів консультування, навичками формування та підтримання ефективних консультант-клієнтських відносин; 2) ефективними підприємцями у сфері надання консалтингових послуг.

Бізнес-консалтинг є перспективною сферою зайнятості економістів зараз і в майбутньому, що вимагає від освітніх закладів розробки та впровадження навчальних програм із підготовки професіоналів консалтингового бізнесу. У Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого на фінансово-правовому факультеті впроваджено магістерську програму «Бізнес-консалтинг», яка відповідає сучасним викликам щодо підготовки фахівців, затребуваних інформаційною економікою та здатних ефективно працювати в умовах постіндустріальних суспільних трансформацій. Сподіваюсь, що вона буде успішною.

І. А. Вовк, канд. екон. наук, доц.: Пропоную звернутися до професії, що останнім часом швидко розвивається: **цифровий економіст**.

Цифрова економіка, або веб-економіка, – економіка, яка виникла із розвитком цифрових комп'ютерних технологій. Хоча її пов'язують передусім з Інтернетом, це не зовсім точно. Сьогодні «традиційна» економіка, орієнтована передусім на вироблення матеріальних активів у реальному світі, все тісніше переплітається з цифровою економікою, прикладами чого є численні Інтернет-сервіси певних, надаваних у реальному світі послуг, Інтернет-банкінг, який тіснить класичний підхід до банківського бізнесу послуг, агрегатори певної інформації (наприклад, пошук авіаквитків і порівняння цін на такі квитки у різних агенціях продажу).

Цифрова економіка вже давно не сприймається як щось додаткове, вторинне, несуттєве. Зокрема, їй відведене вагоме місце у стратегії розвитку Європейського Союзу «Європа 2020», де Digital Agenda for Europe вміщує рекомендації для розширення і уніфікації цифрового ринку у державах-членах цього союзу, а до складу Європейської комісії входить Європейських комісар з цифрової економіки і суспільства.

Цифрова економіка дає життя новим професіям у сфері менеджменту, фінансів, права, інженерії, соціальної комунікації і навіть мистецтва. В еко-

номії розвивається професія «цифрового економіста». Це свого роду «парасолькове» поняття, яким охоплені досить різні види професійної і бізнес-діяльності, адже цифрові економісти працюють і над розвитком бізнес-складової соціальних мереж від Facebook, який фокусується передусім на загальній комунікації і максимальному розширенні мережі, до спеціалізованих професійних (LinkedIn) чи академічних мереж (Academia. edu), над побудовою Інтернет-магазинів й їхніх міжнародних мереж, аналізом ринків цифрової економіки і прогнозуванням їхнього розвитку, комерціалізацією нових Інтернет-технологій тощо.

Наведені види діяльності вимагають економічної освіти, зокрема, й освоєння нових підходів до пояснення економічних процесів, таких як поведінкова економіка, особливості поведінки споживача послуг, що надаються в Інтернеті тощо. Абсолютна більшість стартапів занепадає через неможливість знайти свого споживача на ринку. Це відбувається або через те, що ідея стартапу заздалегідь була економічно безперспективною, або через нездатність авторів ідеї і власників стартапу просунути її на ринку. Тому залучення економічного аналізу вже на етапі обговорення ідеї нових інноваційних технологій, програм, додатків, якщо вони орієнтовані саме на комерційний результат, підвищує вірогідність успіху. Водночас цифровий економіст, як і більшість професіоналів, яких породила цифрова економіка, не є вузьким спеціалістом. Специфіка цифрового бізнесу зумовлює необхідність розуміти суть Інтернет-технологій, які просуваються на ринку, бачити їх здатність взаємодіяти з іншими технологіями і суміжними сферами цифрового бізнесу, розуміння засад цифрової безпеки, адже крадіжки і випадкове розкриття особистих даних, шахрайство, порушення приватності стають все більшими загрозами для розвитку цифрової економіки.

Крім того, постійне ускладнення та урізноманітнення цифрових технологій, що зумовлене, зокрема, і просуванням у розробці штучного інтелекту, поява нових видів цифрового бізнесу (наприклад, стрімкий розвиток шоу-бізнесу, який існує виключно у мережі, оминаючи класичне телебачення чи кіно), децентралізація підприємництва, коли великі корпорації замінюються тисячами малих виробників, навіть окремих індивідів, що здатні виробляти привабливий для людей продукт, вимагає від цифрового економіста постійного підвищення кваліфікації і самоосвіти.

Попит на таких професіоналів має і ще довго матиме тенденцію до зростання. Людство лише вступає у цифрову епоху, а до глобального цифрового ринку долучається все більше і більше країн. Проте в Україні ця ніша продовжує залишатися незаповненою. Тож час працює на майбутніх цифрових економістів!

О. О. Набатова, канд. екон. наук, доц.: У рамках обговорення майбутнього професії економіста хочу звернути увагу на її перспективи в ІТ-сфері. ІТ-бізнес, підкорюючи існуючі ринки та створюючи нові, демонструє стійкий попит на послуги економістів. Якщо традиційний бізнес більше цікавила макроекономіка – національні та глобальні тренди, циклічні коливання, інфляція, курси валют тощо, то high-tech компанії звертаються до економістів із питаннями, що знаходяться переважно в області мікроекономіки. І динозаври ІТ-бізнесу (Google, Microsoft, Amazon, Facebook), і молоді успішні стартапи (Airbnb, Uber) усвідомлюють, що їхній прибуток безпосередньо залежить від глибокого розуміння поведінки споживачів. Досвід Airbnb, Uber, Coursera показує, що треба наблизитися до споживача, зрозуміти, що по-справжньому мотивує людей купувати ваш товар або послугу, і відповідно до цього модифікувати вашу пропозицію. Тому перед економістами поставлено завдання багатостороннього вимірювання і вивчення споживчої поведінки, аналізу ринків, клієнтів і показників компанії. На основі такого аналізу приймаються рішення щодо управління бізнесом, розробки ринкової стратегії фірми, її цінової політики, рекламних кампаній.

Найбільшим попитом користуються такі фахівці, як аналітик-дослідник і *експерт з аналізу Big Data*. Ключове значення набувають *експерти з клієнтського досвіду* (Customer Experience, CX). Цифровий прогрес змінив споживача, його поведінку, очікування, алгоритм формування лояльності і, отже, зумовив необхідність переглянути підхід до комунікації зі споживачами. Клієнтський досвід – це сукупність усіх його вражень, реакцій, емоцій і дій і т. ін. – у цілому, все те, що він отримав і отримує від спілкування з вашою компанією. Будь-яка ваша дія – зміна продукту, упаковки, редизайн сайту або оновлення стандартів обслуговування – змінює клієнтський досвід. Експерти з CX займаються проектуванням клієнтського досвіду, побудовою міцного зв'язку клієнта з брендом у цифровому середовищі.

При створенні і просуванні нового продукту компанії дедалі частіше звертаються до експертів з поведінкової економіки і нейромаркетингу. Їх завдання полягає в тому, щоб за допомогою певних слів, поєднання кольорів, сюжетів, образів, символів, звуків, запахів та ін. сформувати у цільової аудиторії стан готовності купувати.

Одним із найбільш активних ІТ-рекрутерів є компанія Amazon, яка навіть створила сайт Amazon Economists, на якому розміщується інформація про наявні вакансії та приймаються резюме. У відео на сайті головний економіст компанії говорить про істотний внесок економічної команди в розвиток компанії, пояснює, що рішення економічних експертів можуть мати «багатомільярдні наслідки». А самі економісти отримують доступ до новітніх аналі-

тичних інструментів, цифрових технологій і зарплату, за яку вони з радістю змінюють сферу діяльності.

Г. І. Базецька, канд. екон. наук, доц.: Частиною системи управління підприємством є фінансова система, яка являє собою засоби та процес перманентного впливу на господарюючий суб'єкт з метою забезпечення для цього суб'єкта можливості вирішення тактичних завдань і досягнення ним різних стратегічних цілей. Ефективність системи управління залежить від того, наскільки добре на підприємстві організовані процеси планування, організації та контролю. Найважливішим серед перерахованих процесів вважається організаційний, що має за мету забезпечення управлінських взаємозв'язків всередині організаційної системи в усіх напрямках діяльності, включаючи своєчасність і чітку злагодженість взаємодії між операційною та фінансовою системами.

Функції планування і організації виробничого і фінансового процесів, а також контролю над ними виконують різні підрозділи всередині підприємства. Однак на підприємстві є фахівець, який ясно уявляє загальну картину управління і може визначити, які методи управління підприємством ефективні, а які, навпаки, негативно можуть вплинути на досягнення очікуваного результату. Цей фахівець – *економіст-аналітик*.

Природно, що в різних галузях національної економіки функції економіста-аналітика відрізняються. Однак його основними завданнями залишаються такі, як прогнозування коливань зовнішнього середовища підприємства, оцінювання ефективності обраної стратегії, визначення адекватності розроблених планів розвитку, а також визначення ступеня виконання планів та розрахунок важливих для галузі індикаторів і показників ефективності функціонування. Для вирішення зазначених завдань економісту-аналітику необхідно сформувати інформаційну базу, дані якої найбільш повно відображатимуть роботу ринку, на якому працює підприємство, і за допомогою яких також можна визначити перспективи виходу на суміжні ринки та оцінити можливість збільшення цільової аудиторії.

Економісту-аналітику дуже важливо вміти визначати пріоритети розвитку підприємства і обґрунтовувати їх адекватність за допомогою статистичних, фінансових та інших розрахунків, використовуючи сучасні методи обробки інформації і візуального представлення результатів. Такі навички забезпечать більш легке сприйняття інформації про підприємство потенційними інвесторами та фінансово-кредитною системою (банками, страховими організаціями і т. д.). Підготовлені висновки про проблеми і перспективи розвитку дозволять менеджерам вищої ланки приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо

доцільності застосування методів нарощування продажів, скорочення витрат виробництва, оптимізації податкового навантаження.

Економіст-аналітик, що володіє широким спектром знань в економіці, інвестування та менеджменті – це фахівець, який також може займатися обґрунтуванням інвестиційної привабливості того чи іншого проекту, що вкрай важливо для успішних переговорів з потенційними інвесторами. Компетентно складене обґрунтування переводить переговори на високий професійний рівень, переконливо для потенційних інвесторів визначає ступінь впливу коливань зовнішнього середовища на ефективність діяльності підприємства.

Також слід зазначити, що економіст-аналітик здатний взяти на себе відповідальність за наслідки використання інформації, на підставі якої було запропоновано певне економічне або фінансове рішення. Такий фахівець повинен мати певний склад характеру, не боятися труднощів, не втрачати самовладання, бути готовим ефективно виконувати свої обов'язки. Економіст-аналітик завжди має великі перспективи кар'єрного росту, отримує високу заробітну плату. Його цінують як прості працівники, так і керівники середньої і вищої ланки за вміння визначати і своєчасно запобігати негативним тенденціям у розвитку підприємства.

К. Г. Губін, канд. екон. наук, доц.: Серед перспективних напрямів діяльності хотілося б звернути увагу на професію *економіста-конкурентолога*. Термін «конкурентія» має латинське походження та у буквальному перекладі означає «зіштовхування». Проте боротьба, суперництво між суб'єктами економіки за кращі, економічно вигідні умови виробництва та збуту продукції почали розвиватися задовго до виникнення латинської мови. Конкурентію можна вважати одним з найдавніших видів економічної діяльності, однак професія економіста-конкурентолога є молодого і потребує висвітлення.

За різних соціально-економічних систем конкуренція мала свої особливості та набула найвищого ступеня розвитку в межах ринкової економіки, коли практично кожен виробник і продавець товарів та послуг беруть участь у конкурентній боротьбі. У сучасній Україні розвиток конкуренції пов'язаний із ринковою трансформацією економіки, яка почалася у 1991 р. Окрім наявності приватної власності на засоби виробництва, передумовою розвитку конкуренції є розширення передусім економічних, а також соціальних та політичних прав і свобод.

Із давніх-давен при прийнятті рішень із питань конкуренції люди спиралися на власний досвід, навички та отримані в результаті персонального навчання знання, спеціальна освіта була відсутня, через що могло створитися

враження, нібито будь-який досвідчений фахівець у галузі економіки здатний ефективно управляти конкурентною діяльністю.

Проте за сучасних умов загострення конкуренції вимагає високого професіоналізму, невіддільним елементом якого стає відповідна освіта. Адже накопичено такий величезний досвід у галузі конкурентної боротьби, що він потребує наукового узагальнення та систематичного вивчення у межах вищої освіти.

Від якості конкуренції залежить ефективність всієї іншої економічної діяльності організації. В цьому сенсі робота економістів інших професій слугує інструментом, ресурсом для економіста-конкурентолога, який має забезпечити фірмі вигіршні позиції у конкурентній боротьбі задля отримання високого прибутку, забезпечення стійкого розвитку та досягнення інших поставлених цілей.

У ринковій економіці конкурентні переваги поділяються на дві головні групи. Зовнішні конкурентні переваги – переваги у властивостях товару чи способах його просування та післяпродажного обслуговування, які дозволяють більш повно задовольняти потреби споживачів, ніж це можуть зробити конкуренти. Економіст-конкурентолог має розумітися на способах забезпечення інформаційних, конструктивних, якісних, поведінкових, кон'юнктурних, сервісних, іміджевих, цінових, збутових, комунікаційних та інших зовнішніх перевагах.

Не менш важливі внутрішні конкурентні переваги – особливості організації функціонування фірми, які надають перевагу перед конкурентами у витратах виробництва. Конкурентолог має формувати виробничі, технологічні, кваліфікаційні, організаційні, управлінські, інноваційні, спадкові, економічні та географічні переваги тощо.

Із самого лише різноманіття видів ринкових конкурентних переваг можна зрозуміти, наскільки різнобічною є діяльність економіста-конкурентолога. До того ж в Україні, на додаток до ринкових, можуть використовуватися адміністративно-управлінські та силові конкурентні квазіпереваги. Адміністративно-управлінські квазіпереваги базуються на використанні важелів впливу державної влади задля отримання переваг у конкурентній боротьбі. Силові конкурентні квазіпереваги фірми засновані на методах фізичного впливу чи загрозах фізичного впливу на конкурентів.

Економіст-конкурентолог має враховувати, що квазіпереваги можуть створюватися шляхом розвитку неформальних зв'язків із певними держслужбовцями, політиками чи правоохоронцями задля: отримання ліцензій, пільг та преференцій; формування сприятливих умов землекористування та використання надр; захоплення та утримання монопольного становища; створення

неринкових перешкод конкурентам; адміністративного та силового тиску на конкурентів; участі у державних закупівлях за завищеними цінами; впливу на управління державними підприємствами; використання митниці та фіскальної служби для застосування схем ухиляння від сплати податків та зборів; здійснення тіньової економічної діяльності; доступу до надприбуткових низькоризикових видів діяльності; приватизації державної власності за заниженими цінами; рейдерського захоплення приватної власності та ін.

Досконале знання адміністративно-управлінських та силових конкурентних квазіпереваг необхідне конкурентологу для розробки стратегій протидії конкурентам, які застосовують ці квазіпереваги. По-перше, він може спробувати перевершити вплив неринкових квазіпереваг шляхом нарощування ринкових переваг своєї фірми. По-друге, можна концентруватися на сферах економічної діяльності, де переважають ринкові методи конкуренції. По-третє, можна позбавляти конкурентів адміністративно-управлінських та силових конкурентних квазіпереваг, використовуючи законні методи боротьби з подібною діяльністю.

Зрозуміло, що для успішної розробки та реалізації зазначених стратегій, особливо третьої, важливі юридичні знання. Тому економіст-конкурентолог із другою вищою юридичною освітою є особливо цінним фахівцем.

Підсумовуючи, хочу зазначити, що економіст-конкурентолог – це досить складна, проте цікава та творча професія. Це робота для людей, які воліють нестандартно мислити, готові оригінально діяти та відкриті до нового. Це чудова діяльність для тих, хто прагне звершень.

О. О. Петряєв, канд. екон. наук, доц.: Хочу приєднатися до обговорення майбутнього професії економіста. Ми живемо в складних і динамічних умовах. Наявність великої кількості ризиків, пов'язаних із веденням виробничої, консультативної, торговельної або іншої господарської діяльності, дії конкурентів, непрофесіоналізм або недбалість працівників – усе це загрожує економічній безпеці організацій. Відповідно зростає популярність професії *експерта з економічної безпеки*. Такі фахівці вже зараз потрібні для відділу чи служби з економічної безпеки підприємства. Але попит на них не зменшуватиметься і в майбутньому.

Чим же займаються експерти з економічної безпеки?

У бізнес-організаціях вони, як правило, здійснюють аналіз та прогнозування потенційних та реальних загроз бізнесу; оперативно розробляють та організовують заходи щодо попередження й нейтралізації загроз та ризиків безпеки бізнесу; для цього використовують сучасні інформаційні технології пошуку та аналізу інформації.

Яка освіта потрібна експерту з економічної безпеки?

Вища економічна / юридична освіта; впевнений користувач ПК (Word, Excel); здатність аналізувати інформацію, викладену в документах, події і факти; уміння складати листи, службові та аналітичні записки, довідки.

Якими здібностями він має володіти?

Якщо вам подобається робити розрахунки, ви маєте аналітичний склад розуму, вмiєте послiдовно мислити, вiдрiзняєтеся пiдвищеною уважнiстю, у вас хороша пам'ять, вам подобається проводити науковi дослiдження, ви добре викладаєте свої думки, тодi професiя експерт з економічної безпеки для вас.

О. В. Овсієнко, канд. екон. наук, доц.: Дозвольте проаналізувати перспективи такої економічної професії, як *оглядач з економічних питань у засобах масової інформації*.

Сучасна людина живе в інформаційному світі, де швидкість отримання інформації, її своєчасність, якість та достовірність є визначальними факторами особистих і професійних досягнень, запорукою успішного здійснення комерційних проєктів, умовою реалізації та захисту власних прав і свобод.

Інформаційний потік, у якому перебуває сучасна людина, доволі різноманітний. У ньому є істотна та незначна, актуальна та застаріла, достовірна та недостовірна, перевірена та неперевірена інформація. На аналіз інформації та її фільтрацію іноді доводиться витратити багато часу, зусиль та коштів. Тому люди особливо цінують ті інформаційні потоки, які оперативно, достовірно та доступно дозволяють отримати уявлення про ті чи інші події, нові можливості, тенденції та інше.

А на економічну інформацію у суспільстві існує особливий попит.

По-перше, світ, що стрімко змінюється, а також поява нових способів організації економічних відносин між людьми формують попит на своєрідний «економічний лікбез». Людям цікаво знати, що таке криптовалюта, краудфандинг, стартап, дропшипінг, ануїтет, які можливості відкриває інвестування у цінні папери, а головне – як взяти у цьому участь з користю для себе.

По-друге, людям у повсякденному житті постійно доводиться приймати побутові господарські рішення: розподіляти дохід між споживанням та заощадженнями, обирати банки і страхові компанії, форми кредитування, брати участь у пенсійних накопичувальних програмах, визначатися з тим, які професії у майбутньому будуть користуватися попитом на ринку праці.

По-третє, діловий світ потребує якісної, оперативної та достовірної економічної аналітики. Особливо це стосується України, де не вистачає серйозної ділової періодики. Так, Катерина Венжик, экс-головний редактор інтернет-

сайту ділових новин Delo.ua, вважає, що в бізнесі є чимало платоспроможних суб'єктів, готових платити за потрібний їм контент.

По-четверте, вітчизняні реалії такі, що аналітична інформація про хід макроекономічних та галузевих перетворень, національних економічних реформ, оперативна оцінка їх наслідків стає життєво необхідною не тільки для безпосередніх учасників ринку, а й для пересічних громадян, громадських організацій, освітніх, медичних та інших установ.

Саме тому ринку засобів масової інформації потрібні люди, здатні висвітлювати економічні події, аналізувати їх, давати оцінку. З огляду на це професія економічного оглядача набуває особливої актуальності. Такий фахівець має володіти необхідними економіко-теоретичними знаннями, мати глибоке уявлення про економічні проблеми, вміти відстежувати сучасні тенденції розвитку світової та вітчизняної економіки, знати особливості сучасних форм і методів ведення бізнесу, володіти економічною термінологією, навичками економічного прогнозування та аналізу. Тобто засобам масової інформації недостатньо просто журналіста-універсала, їм потрібна людина, здатна сфокусуватися саме на економічній тематиці.

Не випадково у багатьох впливових засобах масової інформації наявні цілі відділи, які займаються підготовкою аналітичних матеріалів з економіки. У вітчизняному тижневику «Дзеркало тижня», наприклад, є відділ економічної безпеки, відділ мікроекономіки та бізнесу, відділ макроекономіки, відділ економіки. Рубрики провідних періодичних видань світу ведуть економісти зі світовим ім'ям. Так, Пол Кругман, нобелівський лауреат з економіки 2008 р., веде аналітичну колонку в газеті «Нью-Йорк Таймс».

Професія «економіст», таким чином, знаходить нове застосування на стику двох важливих для сучасного суспільства видів діяльності – економіки та журналістики.

А. С. Зубенко, студентка: Нещодавно я відкрила для себе такий новий вид економічної діяльності, як еквайринг, і ще одну нову економічну професію – *еквайр*.

Згідно з Законом України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», еквайрингом є послуга технічного забезпечення інформаційного обслуговування рахунків за операціями, що здійснюються у платіжній системі з використанням електронних платіжних засобів. Саме еквайринг поклав початок нового етапу розвитку механізму розрахунків між економічними суб'єктами на національному та світовому рівнях.

В Україні еквайринг може здійснюватися виключно юридичними особами – резидентами, що отримали спеціальний дозвіл на здійснення діяль-

ності, уклавши договір з платіжною організацією. Підставою для надання послуги еквайрингу є двосторонній, пойменований, консенсуальний, організаційний, оплатний договір про організацію безготівкових розрахунків між еквайром та торговцем, згідно з яким кожна зі сторін має кореспондуючі суб'єктивні права та обов'язки (постанова ВГСУ від 19 лютого 2012 по справі № 18/5005/2757/2012).

Найпопулярнішою є послуга торгового еквайрингу: відповідно до договору торговець зобов'язується приймати платіжні картки замість готівки. Серед переваг – автоматична конвертація, значна економія часу, наявність програм лояльності та бонусів, відсутність необхідності перераховувати решту та турбуватися про гігієну, адже до купюр торкаються сотні, а то й тисячі людей, залишаючи найрізноманітніші бактерії. Учасники ринкових угод відзначають також, що набагато зручніше мати одну чи декілька платіжних карт, ніж великі суми готівки. Для організацій перевагами еквайрингу є: поліпшення іміджу, підвищення конкурентоспроможності, безпека зберігання прибутку, економія на інкасації готівки, скорочення часу на підрахунок грошей та виключення ризику обігу фальшивих купюр. Завдяки еквайрингу компанії збільшують свій оборот на 20–30% за рахунок власників карток. Для держави вагомою перевагою еквайрингу є можливість зменшення витрат на друкування, перевезення, зберігання, сортування готівки, а найголовніше – забезпечення детінізації економіки.

А чим займається еквайр? Для реалізації правовідносин з перерахування відповідних сум та інших операцій за рахунком еквайр зобов'язаний створити технологічне та інформаційне забезпечення для обслуговування торговця та користувача, тобто встановити POS-термінали, надати необхідні видаткові матеріали та проводити консультації у випадках виникнення труднощів. За це еквайр утримує комісію, розмір якої визначається його витратами та відсотком. Така професія потребує багатьох знань: економіки, фінансів, банківської справи, технологічних аспектів здійснення розрахунків у платіжних системах і, звичайно, права.

Л. С. Шевченко, д-р екон. наук, проф.: Сучасне суспільство й бізнес потребують фахівців, які здатні швидко реагувати на різноманітні виклики та розв'язувати господарські проблеми. Не так давно, скажімо, була спроба описати зміст професії *траблшутер* (від англійського troubleshooter – «той, що відстрілює проблеми»)¹. Це фахівець, який поєднує знання консультанта

¹ Нова професія: troubleshooter. Хто це і навіщо він потрібен? URL: <https://business.ua/biznes/item/4301-nova-profesiia-troubl-shooter-khto-tse-i-navishcho-vin-potriben?fbclid=IwAR0C4huyMmqJHigbcKlkhV87-LxWPefOIiGStKe4cmRriU5ko6Ali6T3so4>.

і кризис-менеджера і ставить собі за мету вирішувати такі проблеми компаній, які безрезультатно намагалися вирішити її топ-менеджери та інші зовнішні консультанти. Усунення проблем повинно вивести компанію на якісно новий рівень управління, розвитку і здобутих доходів.

Доволі цікаво розвивається ринок праці Німеччини. Серед топ-10 професій майбутнього тут – **економіст-математик**, тобто фахівець, який здатен вирішувати економічні проблеми математичними методами. Його робота включає управління ризиками, оптимізацію виробничих процесів, оцінку інвестицій. Університети цієї країни готують **юристів-економістів**. Рекламуючи свої освітні послуги, вони роз'яснюють абітурієнтам, що юристи-економісти беруть участь в юридично коректному і практико-орієнтованому вирішенні ділових питань і, в такий спосіб, забезпечують юридично й економічно ефективну діяльність компаній¹.

Отже, підіб'ємо підсумки.

1. Економічна професія є актуальною, затребуваною суспільством і має значний потенціал розвитку.

2. Глобалізація і цифрова трансформація суспільства, економіки й бізнесу наповнюють новим змістом традиційні економічні професії та сприяють виникненню нових. Особлива увага зараз має бути приділена таким новим професіям, як: trend watcher, форсайтер, цифровий економіст, експерт з аналізу Big Data, експерт з клієнтського досвіду (Customer Experience, CX), бізнес-консультант, економіст-аналітик, економіст-конкурентолог, експерт з економічної безпеки, оглядач з економічних питань у засобах масової інформації, еквайр, troubleshooter, економіст-математик, юрист-економіст. Деякі з цих професій увійшли до Каталогу (Атласу) професій, які будуть актуальними найближчими роками. Але більшість професій будуть користуватися попитом у тривалій перспективі.

3. Структурні зміни в економіці висувають нові вимоги до професійної підготовки економістів в університетах, потребують оновлення змісту навчальних планів, бакалаврських і магістерських освітніх програм із спеціальності «Економіка», запровадження нових навчальних дисциплін (нормативних і за вибором студентів), які б сприяли розвитку професії економіста та відповідали потребам майбутнього.

Стаття надійшла до редакції 14.01.2019 р.

Стаття пройшла рецензування 07.02.2019 р.

Стаття рекомендована до опублікування 14.02.2019 р.

¹ Профессия юрист-экономист. URL: <https://studyinfocus.ru/profession/wirtschaftsjurist-in/?fbclid=IwAR04ZV0jAKWwwy60z8DVQ1zPo5TQ4VLDxktvV4oQHQDJ0CmJAvNxqeycwFQ>.

THE FUTURE OF AN ECONOMIST JOB: A SCIENTIFIC DISCUSSION AT THE OFFICE OF THE EDITORIAL BOARD OF THE JOURNAL «ECONOMIC THEORY AND LAW»

On 10th January 2019, the editorial board of the journal «Economic Theory and Law» held the scientific discussion dedicated to the future of an economist job.

A number of scientists participated in the discussion, namely:

L. S. Shevchenko, Prof., Doctor of Economic Sciences, Head of the Department of Economic Theory (moderator of the discussion); O. S. Marchenko, Prof., Doctor of Economic Sciences; I. A. Vovk, Assoc. Prof., Ph. D.; K. H. Hubin, Assoc. Prof., Ph. D.; O. O. Nabatova, Assoc. Prof., Ph. D.; O. V. Ovsienko, Assoc. Prof., Ph. D. (Yaroslav Mudryi National Law University);

H. I. Bazetska, Assoc. Prof., Ph. D. (Department of Economics of Enterprises of Housing and Municipal Services, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv);

O. O. Petriaiev, Assoc. Prof., Ph. D. (Department of Marketing and Management of Foreign Economic Activity, V. N. Karazin Kharkiv National University);

A. S. Zubenko, student of the Faculty of V. N. Karazin Kharkiv National University.

The participants of the discussion formulated their vision of the future of an economist job in their speeches. In the process of discussion, the participants responded to a number of questions:

- global trends in the labour market, for the influence of which we should be ready;
- the essence of economist jobs of the near future;
- competencies to be developed by students of economic specialties today to conform to requirements of the labour market tomorrow.

Participants reached consensus on the following assertions.

1. An economist job is relevant and demanded by a society, as well as has the significant potential for development.

2. Globalization and digital transformation of a society, economy, and business give a new dimension to traditional economist jobs and foster appearance of new ones. Scientists should attach especial attention to new jobs such as trend watcher, foresighter, digital economist, big data analyst, customer experience expert, business consultant, analyst, competition economist, economic security expert, columnist in the field of economic matters in mass media, acquirer, troubleshooter, mathematician in the field of economics, lawyer in the field of economics. Some of these jobs have been included in the Catalogue (Atlas) of Jobs, which will be relevant in the coming years. A majority of jobs will be demanded in the long run.

3. Structural changes in the economy make claims against professional training of economists at universities as well as requires renovating the content of the curriculum and

Bachelor's and Master's educational programs in the specialty «Economics» and implementing new academic disciplines (compulsory and optional), which would conduce to developing an economist job and respond to demands of the future.

Key words: economic education, business economics, trend watcher, foresighter, digital economist, big data analyst, customer experience expert, business consultant, analyst, competition economist, economic security expert, columnist in the field of economic matters in mass media, acquirer, troubleshooter, mathematician in the field of economics, lawyer in the field of economics.

Article details:

Received: 14 January 2019

Revised: 07 February 2019

Accepted: 14 February 2019

Рекомендоване цитування: Шевченко Л. С., Марченко О. С., Вовк І. А. та ін. Майбутнє професії «економіст»: наукова дискусія в редакції журналу «Економічна теорія та право». *Економічна теорія та право*. 2019. № 1 (36). С. 159–176. DOI: 10.31359/2411-5584-2019-36-1-159.

Suggested Citation: Shevchenko, L. S., Marchenko, O. S., Vovk, I. A., Hubin, K. H., Nabatova, O. O., Ovsiienko, O. V., Bazetska, H. I., Petriaiev, O. O., & Zubenko, A. S. (2019, January 10). Maibutnie profesii «ekonomist»: naukova dyskusiia v redaktsii zhurnalu «Ekonomichna teoriia ta pravo» [Future of the profession «economist»: a scientific discussion in the editorial board of the journal «Economic Theory and Law»]. *Ekonomichna teoriia ta pravo – Economic Theory and Law*, 1 (36), 159–176. DOI: 10.31359/2411-5584-2019-36-1-159.